

۳ چه کسی می تواند درس حاضر کردن را به من بیاموزد؟

دکتر زهرا بازرگان

از وظایف فوق تدابیر و روشهای خاصی را می - طلبد . کمک اولیاء به کودکان این است که آنان را در شناخت و استفاده از راههایی که به انجام موفقیت آمیز این وظایف آموزشی می انجامد راهنمایی کنند .

در راهنمایی دانش آموزان باید به این نکته توجه داشت که ضمن این که پیشنهاد های اولیاء می - تواند برای اکثر کودکان بخصوص آنان که در

کودکان و نوجوانان در ارتباط با تکالیف درسی خود مسؤولیت های مختلفی به عهده دارند . گاهی از آنان می خواهند یک سلسله تمرینات خاصی را انجام دهند و بیایا درس بخصوصی را مرور کنند . زمانی باید گزارش تهیه کنند ، مطالبی برای سخنرانی آماده کنند و مسامحانه برای امتحان درسها را دوره کنند . انجام هر یک

برای مرور فعالانه یک مطلب درسی باید با آن
برخورد جدیدی داشت و فعالیت تازه ای روی
آن انجام داد.

به هنگام درس حاضر کردن، چه علائمی معلوم
می دارد که شاگرد درس را واقعا " یاد گرفته
است؟

دریادآوری مطالب درس گذشته هیچ چیز
بارزتر از تمرینات درسی گذشته و ورقه های
امتحانی نیست.

برخی از پیشنهادهایی که اولیاء می توانند برای
کمک به کودک و نوجوان در انجام موفقیت آمیز
تکالیف مختلف ارائه دهند به شرح زیر است.

۱- مرور یک مطلب درسی

مرور مطالب درسی برخلاف آنچه اغلب
کودکان می پندارند عبارت از این نیست که با
نگاهی گذرا صفحات کتاب را نگاه کنند، بلکه
فعالیتی است دقیق و مشخص. دانش آموزی که

سنین پائین تری هستند راهگشا باشد، در مورد
برخی دیگر بخصوص از جانب نوجوانان به خاطر
شرایط ویژه سنی آنان، غالبا " با استقبال چندانی
مواجه نمی شود. این امر نباید اولیاء را مأیوس
کند، زیرا میزان مفید بودن راهنمایی، بستگی
به شدت استقبال نوجوان ندارد و حتی اگر او با
پیشنهادها به نحوی بی تفاوت برخورد کند به
احتمال زیاد آنها را بکار خواهد برد. مهم جلب
اعتماد و قبولاندن این نکته به اوست که
کوششهایش برای انجام تکالیف درسی مورد
تأیید است و او می تواند ضمن تکیه
بر تواناییها و استعدادهای خویش در صورت لزوم
از حمایت و راهنمایی اولیاء خود نیز برخوردار
باشد.

کودک یا نوجوان بتواند خود را در وضعیت استفاده از آن مطلب یا بکارگیری آن قرار دهد و کاربرد آن را برای زمان حال یا آینده خود و دیگران مجسم کند. دانش آموز باید بتواند باشناخت اجزای یک موضوع مثالهایی خارج از آن موضوع بیابد و به نسبت که بتواند مثالهای دورتری پیدا کند، مسأله را بهتر درک کرده و توانائی تعمیم در او رشد یافته است.

۲- درس حاضر کردن

کودکان معمولاً "درس حاضر کردن را به انجام دادن تمرین ترجیح می دهند، زیرا تصور می کنند کار آسانتری است. آنان اشتباه می کنند زیرا درس حاضر کردن وقت و انرژی بیشتری می طلبد. بچه ها معمولاً "یک یا دو بار از روی درسی که قرار است حاضر کنند، می خوانند. سپس اعلام می کنند که یاد گرفته اند و اجازه می خواهند که دنبال بازی یا انجام کارهای دیگری بروند. سؤال مناسب در این طور مواقع ایسن

می خواهد درسی را مرور کند باید دقیقاً "بداند از آن درس چه می خواهد وجه نوع اطلاعاتی را لازم است از مجموعه مطالب استخراج کند. برای یادگیری باید برنامه داشت و با مطلب درسی برخوردی فعالانه نمود.

اگر مطلب مورد نظر درس فارسی یا یادگیری دیکته باشد می توان کودک را تشویق کرد که ابتدا زیر لغات مشکل یا جدید را خط بکشد و بعد با دقت آنها را مطالعه کند یا بنویسد. در درس جغرافیا کودک می تواند شکل و طرح آنچه را که مورد نظر است در کتابچه خود بکشد. برای درس ریاضیات بهتر است تمرینهای مشکل را انتخاب و دوباره آنها را حل کند. در درس تعلیمات اجتماعی یا علوم می توان مطلب را خلاصه کرد یا برای هر بند عنوان تازه ای گذاشت.

دانش آموزان کلاسهای پائین تر را می توان تشویق کرد که معلم بازی کنند و برای خواهر یا برادر کوچکتر خود درس را تعریف کنند. نکته مهم در یادگیری مطلب درسی این است که

است: "از کجا متوجه شدی که یاد گرفته‌ای؟" واقعیت این است که بیشتر بچه‌ها نمی‌دانند چه موقع می‌توانند بگویند درس را کاملا یاد گرفته‌اند و یادگیری واقعی چه وقت حاصل می‌شود. برای همین است که یکی از وظایف معلم این است که به آنان یاد بدهد چه وقت می‌توانند بفهمند که مطلبی را یاد گرفته‌اند، مثلا به بچه‌ها بگویند وقتی فلان نشانه‌ها و علائم را در خودت دیدی و یا فلان کار را توانستی انجام دهی معلوم می‌شود که مطلب را کاملا یاد گرفته‌ای.

بنابراین وقتی کودک یکی دو بار مطلب درسی را خواند باید با او بررسی کنیم و ببینیم چه علائمی نشان دهنده این است که او درس را یاد گرفته است. این علائم ممکن است بیان صحیح تعاریف درس باشد. مثلا "از او بپرسیم:

- آیا می‌توانی مثلث را تعریف کنی؟

یا برای این که بفهمیم یک مفهوم را چگونه از مفهوم دیگر تشخیص می‌دهد می‌توانیم پیشنهاد کنیم - دو جدول بکش و خصوصیات پستانداران و خزندگان را در آن منعکس کن.

علامت درک مطلب ممکن است کشیدن یک طرح، مثلا "طرح یک سلول گیاهی یا کشیدن نمودار باشد. به همین ترتیب کاربرد یک دستورالعمل در موارد جدید، خلاصه کردن یک مطلب یا بیان آن با عبارات صحیح می‌تواند نشانه‌های از درک موضوع باشد.

علائم و نشانه‌های فوق معیاری برای ارزشیابی به کودک می‌دهد و او را متوجه می‌کند که ناچه حد درس را یاد گرفته‌است.

۳- حفظ کردن

حفظ کردن مطالب برخلاف آنچه برخی از اولیاء معتقدند کار بسیار مفیدی است، زیرا اگرما بسیاری از کارهای خود را بطور خودکار و باتکیه بر حافظه انجام نمی‌دادیم چگونه می‌توانستیم دائما "ذهنمان را به کار بگیریم؟ مسلما" باید وقت و انرژی فوق العاده‌ای صرف می‌کردیم. دانش آموز باید بتواند در طی تحصیل خود همان طور که مکانیسم‌های روانی - حرکتی را کسب کرد، مکانیسم‌های ذهنی خود را نیز پرورش دهد. کار اولیاء در این زمینه این است که این تلاش را برای وی آسان کنند. بدین نحو که به او کمک‌کنند مثلا "مطلب درسی مورد نظر را تجزیه کند، اجزای تشکیل دهنده آن را بشناسد، دوباره اجزاء را ترکیب کند و سپس آن را با کلمات خود بیان نماید.

بیان مجدد مطلب بسیار ضروری است و باعث می‌شود که فرمول یا مطلب درسی حالت ناآشنای خود را در نظر کودک از دست بدهد و به صورت آشنا درآید. امر مهم کوشش ذهنی در یادآوری مطلب است. در ضمن بیان مطلب، کودک می‌تواند نکات اصلی، تصاویر یا کلماتی را به یاد آورد که حافظه اش باتکیه به آنها موضوع را ضبط می‌کند و بتدریج در ذهن جامی اندازه.

راه‌هایی برای تسهیل یادآوری در کودک:

به کودک می‌توان پیشنهادهایی به شرح زیر نمود:

" این فرمول را بخوان، یکبار تکرار کن یا آن را بنویس، یکبار دیگر تکرار کن، حالا چشم‌پا را ببند یا کتاب را ببند و ببین چه چیز یسادت می‌آید؟

به کتاب نگاه کن و ببین تا چه حد فرمول را درست نوشته‌ای. اگر فرمول را اشتباه نوشته‌ای دوباره شروع کن. وقتی چند نکته را به یاد

۴- انجام تمرینات درسی

گاهی دانش آموز زمانی طولانی در مقابل تمرین درسی خود متوقف شده بدون این که بداند با آن دقیقاً "چه باید کرد". در این طور مواقع اصرار و پافشاری در این که او همچنان به کوشش خود ادامه دهد تا چیزی دستگیرش شود، فایده ای ندارد زیرا بندرت ممکن است با افزایش زمان مطلبی که تفهیم نشده، یاد گرفته شود.

کمک اولیاء در این گونه مواقع این است که در مرحله اول منشأ مشکل را بیابند و سپس از آن روش کار و ابزار مورد استفاده فرزند خود را بررسی کنند.

آوردی، سعی کن بقیه را با توجه به همین نکات به خاطر بیاوری. اگر این چند نکته بسرای یادآوری موضوع کافی نیست سعی کن چند نکته دیگر هم پیدا کنی". برای اینکه اطلاعات در ذهن جایگزین شود بهتر است یادآوری مطالب در زمانها و مکانهای مختلفی انجام گیرد. مثلاً "در حال راه رفتن، بهنگام لباس پوشیدن و غیره. یادآوری و جایگزینی مطالب در ذهن، منحصراً "در پشت میز کار صورت نمی گیرد.

تکرار مطالب حتی پس از یادگیری موضوع هم مفید است، زیرا برای یادآوری کامل تنها فهمیدن مطلب کافی نیست. بنابراین بهنگام حفظ کردن، تکرار مطالب باید به صورت پیوسته و در فواصل نزدیک انجام گیرد و ضمن یادآوری مطالب باید کوشش کرد مطالب قبلی نیز به خاطر آورده شود.

توصیه دیگر برای نوجوانان و حتی دانشجویان این است که یکی از راههای به یادآوری مطالب مفصل و پیچیده به هنگام امتحان، حفظ کردن فهرست مطالب و عناوین ریز درسهاست. در این صورت با مشاهده سوالات امتحانی انسان بلافاصله کلمات کلیدی را در ذهن خود مجسم می کند و مطالب مربوط به آن را به یاد می آورد. برای حفظ کردن دروس باید کوشش کرد تا سطح دقت و تمرکز بالا نگهداشته شود، بنابراین لازم است که زمان یادگیری به واحد های کوچکی تقسیم شود. به عنوان مثال پس از هر نیم ساعت درس خواندن کار را باید چند دقیقه متوقف کرد تا فرصت استراحت و تجدید قوا حاصل شود.

باید با مراجعه به دروس قبلی و تمریناتی که در آن زمینه انجام داده اطلاعات لازم را بدست آورد.

به همین ترتیب درکنار جزوه و کتاب درسی، لوازم ضروری مانند مداد، پرگار، خط‌کش و غیره کودک را در وضعیتی فعال در مقابل تمرینات خود آماده برای حل مسئله قرار می‌دهد.

اگر با توجه به لوازم و اطلاعات فوق باز هم کودک در حل تمرینات دچار مشکل است باید او را برای جستجوی اطلاعات بیشتر از کتاب، جزوه، همکلاسیها و در صورت لزوم معلم کلاس راهنمایی کرد.

۵- تهیه گزارش یا سخنرانی

گاه به کودکان و نوجوانان تکالیفی داده می‌شود که نیازمند تفکر، و نیز جمع‌آوری مدارک و اسناد می‌باشد. مثلا "تهیه یک گزارش یا ایراد سخنرانی. این نوع تکالیف را بچه‌ها به انواع دیگر ترجیح می‌دهند و معمولا "برای حسن انجام آن از خود مایه بسیار می‌گذارند. باید دانست که برای انجام یک کار مفصل و پیچیده باید زمانی نیز در نظر گرفت: زمانی برای تفکر و اندیشیدن به موضوع، زمانی برای انتخاب ایده‌های مناسب، به نظم درآوردن، شکل‌دادن و به کمال رساندن ایده‌ها و سپس زمانی دیگر برای بررسی و دوباره خوانی آنچه تهیه شده است با نگاهی جدید و به قصد انجام اصلاحات در آن.

متأسفانه بسیاری از کودکان این مراحل را در نظر نمی‌گیرند و سعی می‌کنند مراحل را دوتا یکی طی کنند و بنابراین کارها به نظرشان

درانجام تمرینات درسی بخصوص ریاضیات، امر مهم درک صورت مسئله است. ممکن است معانی برخی از لغاتی که در صورت مسئله بکار رفته است برای کودک نا آشنا باشد، یا حمله بندی مسئله به صورتی باشد که درک آن را دشوار جلوه دهد، بنابراین باید کودک را به خواندن دقیق مسئله تشویق کرد. گاهی پرسیدن سوالاتی به شرح زیر می‌تواند راهگشا باشد.

مسئله مربوط به چیست؟

از تو دقیقا چه می‌خواهند؟ آیا باید مقایسه کنی؟ خلاصه کنی؟ جدول بکشی؟ یا توضیح دهی؟

غالبا وقتی دانش آموز کوشش می‌کند مسئله را ناتمام بخواند، موضوع برایش روشن می‌شود زیرا معمولا "انتظاری که از او دارند در پایان مسئله مشخص شده است. پس از خواندن صورت مسئله تا به آخر باید به مراحل قبلی و سوالات میانی باز گردد. این سوالات از این پس در اطراف محور مرکزی یعنی سوال اصلی مسئله روشنتر به نظر می‌آیند و فهم آنها آسانتر می‌شود. جستجوی اطلاعات و مواد لازم:

بسیاری از مواقع وقتی کودک به خواندن صورت مسئله مشغول است متوجه می‌شویم که با بعضی از کلمات برایش روشن نیست و یا برخی از اصطلاحات ظاهرا "بی اهمیت مانند بنابراین، سپس، بالاخره، از طرفی و غیره به کلی معنی جمله را تغییر می‌دهد. لذا باید او را متوجه اهمیت این اصطلاحات کرد.

از طرفی ممکن است کودک برای حل مسئله نیازمند مرور مفاهیم یا مطالبی باشد که قبلا در کلاس خوانده، اما فعلا "از یاد برده است. او

مشکل و پیچیده می آید .
 در این حالت باید به کودک کمک کرد تا کارش را برنامه ریزی کند و سازمان دهد .
 بنابراین آنچه گفته شد در تهیه گزارش باید به سه مرحله توجه کرد :
 - مرحله آماده کردن کار
 - مرحله انجام کار
 - مرحله بررسی کار با نظر انتقادی
 مرحله آماده کردن کار : این مرحله زمانی آغاز می شود که به موضوع مورد نظر فکر می کنیم و نگران انجام آن هستیم . بدین ترتیب ، در مورد یک مقاله ، یک مسأله ریاضی و یک گزارش جغرافیایی ، می توان در اتوبوس درحالی که به خانه می رویم ، به هنگام خرید یا حتی ضمن انجام کارهای خانه فکر کرد و ایده هایی جمع آوری نمود .
 در جمع آوری تدریجی افکار و اندیشه ها هر کس روش خاص خود را دارد . بعضی ها کتابچه کوچکی در جیب دارند و هر فکر جدیدی که به نظرشان رسید آن را یادداشت می کنند . شاگردی ممکن است در اطاقش ورقه ای نصب کند و هر روز در باره برنامه مورد نظر خود سطرهای بر آن بنویسد . کودک دیگری ممکن است روی ورقه های کوچک مطالبی یادداشت کند و آنها را جمع آوری نماید و به موقع مورد استفاده قرار دهد .
 آنچه مهم است این است که باید طرح یا چهارچوب مشخصی در ذهن داشت و اطلاعات را با توجه به آن طرح جمع آوری کرد .
 مرحله انجام کار : پس از جمع آوری اطلاعات لازم ، مواد را باید به کار گرفت . روش بکارگیری اطلاعات نیز بر اساس افراد متفاوت است .
 دانش آموزی ممکن است همه کاغذها را روی زمین یا روی میز پخش کند و سپس آنها را بر اساس

مرحله بررسی منتقدانه و تصحیح گزارش : معمولاً شاگردان پس از اتمام مراحل بالا یکبار

جلب اعتماد کودک، مسلماً در تخفیف ایسن اضطراب مؤثر واقع خواهد شد.

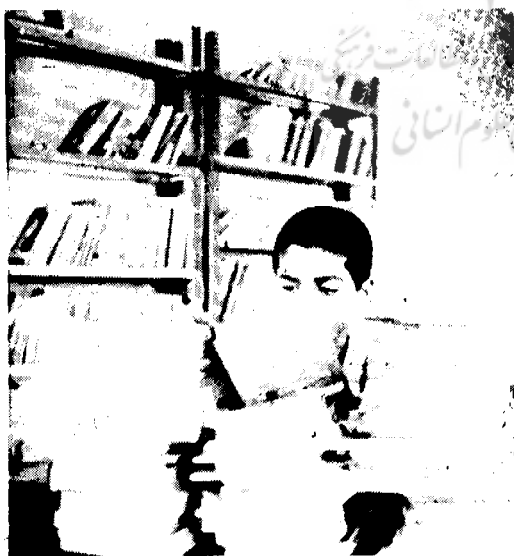
برای کمک به وی در یادگیری و مرور درسها راههای مختلفی وجود دارد. به عنوان مثال می توان پیشنهاد کرد که به یادآوری فعالانه و نظامدار آنچه تا کنون آموخته است بپردازد، یا فهرست قسمتهای مهم درس را تهیه کند و این قسمتها را به صورتی عمیقتر از معمول مورد مطالعه قرار دهد. به همین ترتیب می توان به او پیشنهاد کرد که با توجه به فهرست تهیه شده اساسی ترین نکات را برای مطالعه مجدد انتخاب و به اصطلاح مطالب را الک کند. یادآوری فعالانه مطالب: همان طور که قبلاً اشاره شد مرور یک مطلب درسی کارساده ای نیست زیرا معمولاً این احساس به دانش آموز دست می دهد که ظاهراً "همه چیز را می داند ولی در عین حال نمی تواند بخوبی آن را بیان کند."

نکته مهم در مرور یک مطلب درسی کار دوباره روی آن است. یعنی باید با آن برخورد جدیدی

بسرعت و به طور سطحی مطلب را می خوانند و گاهی هم با پیدا کردن اشتباهات جزئی و تصحیح آن، کار را تمام شده تلقی می کنند، در حالی که بررسی مؤثر هنگامی میسر است که دانش آموز سعی کند مطلب را دیدی انتقادی بخواند یعنی وقتی بتواند به خود بگوید: "اگر من این مطلب را ننوشته بودم چه انتقادی می توانستم نسبت به آن داشته باشم؟" و یا "اگر موضوع برایم جالب نبود آیا باز هم ایسن طرز ارائه مطلب مرا جلب می کرد؟"

در این مرحله به دانش آموز باید کمک کرد تا خود را به جای خواننده بالقوه ای بگذارد که لازم است تاهید و توجه او جلب شود. او باید از خود بپرسد: "از کدام قسمت این گزارش یا سخنرانی ممکن است همگلاسیه‌هایم خسته شوند و یا برایشان مبهم باشد و من برای جلب توجه آنها چه کار باید بکنم؟"

۶- درس حاضر کردن برای امتحان. (دوره کردن)

نزدیک شدن امتحان برای بسیاری از کودکان اضطراب آوراست، اما در عین حال این زمان در آن عکس العمل های متفاوتی به وجود می آورد.

بعضی از بچه ها حالت بیقراری و کلافگی از خود نشان می دهند. بعضی دیگر برعکس ساکت و درمانده به نظر می رسند، لیکن از ترس این که مبادا اولیاء این حالت را به تمسخر بگیرند و بگویند: "این طرز درس خواندن نیست" و یا: "مگر تو امتحان نداری پس چرا بیگارشسته ای" با اولیاء خود درباره این اضطراب صحبت نمی کنند.

برخورد آرام، جملات اطمینان بخش و کوشش در

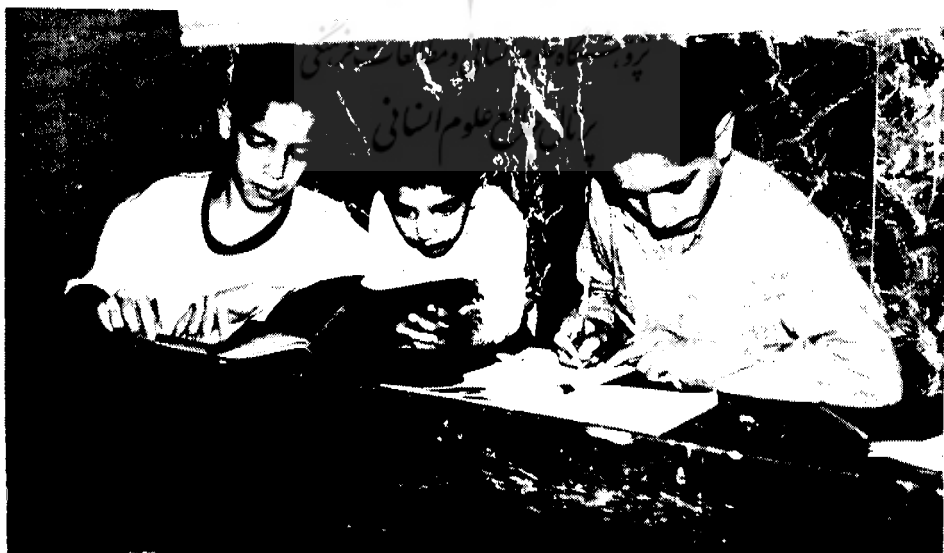

فهرست کردن بخشهای مشکل درسی

از شاگردان بندرت ممکن است امتحانی بگیرند که در مورد آن تکالیفی داده نشده و تمرینات لازم انجام نشده باشد. اگر شاگردان تمرینات و تکالیف خود را بطور منظم حفظ کرده باشند، بهنگام امتحان می توانند با مراجعه به بخشهای مشکل درس و تمریناتی که قبلاً در آن اشکال داشته اند، اصلاحاتی را که انجام گرفته است مورد توجه قرار دهند. سپس بابتن جزوه مجدداً هریک از تمرینها را حل کنند و ببینند تا چه حد در انجام آن موفق هستند. باید دانست که برای مرور فعالانه مطالب درسی هیچ چیز با ارزشتر از تمرینات درسی و ورقه های امتحانی نیست زیرا انسان می تواند اشتباهات گذشته خود را بررسی کند و مورد اصلاح قرار دهد. دانش آموز می تواند پس از انجام تمرینات سابق به ساختن تمریناتی در ارتباط با آن بپردازد که این امر در فهم کامل مطلب سه او

نمود و ترکیب تازه ای به آن داد.

مرور مطلب بیشتر به کاریک باستان شناس شباخت دارد تا عمل یک جهانگرد، زیرا باستان شناس دقیقاً مکانها و نقاط خاصی را مورد مطالعه و مشاهده قرار می دهد، در حالی که برای جهانگرد هر چیز ممکن است جالب باشد. مرور فعالانه درس به معنی انجام کار محدود روی معلومات گذشته است و لازمه آن فهرست کردن، طبقه بندی، مقایسه و شکل دوباره به مطلب دادن است. بنابراین در مرور فعالانه کتاب و جزوه درسی باید به یک کلید گزینشی مجهز بود. مثلاً دانش آموز می تواند برای خود فهرستی از تعاریف اصلی درس تهیه کند یا اصطلاحات فنی را در آورد، مجموعه برگه برای قضایای هندسه تهیه کند و به همین ترتیب. مهم این است که فعالیت جدیدی روی دروس انجام دهد. تهیه این نوع ابزار اگر عملی و جالب باشد می تواند دریافتگری مطالب درسی کمک مؤثری بنماید.

نزدیک شدن به زمان امتحان برای بسیاری از کودکان اضطراب آوراست ، واکنش اولیاء می- تواند اضطراب را در آنان تخفیف دهد و یابسه آن شدت بخشد .

کمک خواهد کرد .
سؤال درآوردن ، یکی از راههای مؤثر در یادگیری مطالب درسی و استخراج سؤالات مشکل است . از کودک بپرسید :
" اگر قرار بود تو این درس را از شاگردی می - پرسیدی چه نوع سؤالاتی از او می کردی؟ حالا سعی کن سؤالات مشکل را درآوری و به آنها خودت جواب دهی ."
به همین ترتیب کودکان می توانند ضمن درس حاضر کردن با هم ، از یکدیگر سؤال کنند . این کار خستگی آنان را تخفیف خواهد داد . برای کودکان کلاسهای پائین تر که یادگیری از طریق بازی را دوست دارند می توان جعبه هایی مقوایی تهیه و به آنان کمک کرد تا تعدادی سؤال درسی درآورند و آنها را درجعبه بیندازند . سپس با قرعه کشی سؤالات را یک بیک بیرون آورند و به آنها پاسخ دهند .

اگر فرزند شما ترجیح می دهد تنها درس حاضر کند می تواند هرروز درباره مطلبی که در کلاس یادگرفته است سؤالاتی تهیه کند و آنها را در یک جعبه یا درجعبه های کوچک مربوط به هر درس بیندازد و هرچند وقت بیکار قبل از این که زمان امتحان برسد آنها را بیرون آورد و حافظه خود را تازه کند .
نوجوانان می توانند علاوه بر استخراج سؤال ، کلمات کلیدی هم برای هر درس انتخاب کنند ، به نحوی که هرکلمه برای آنان یادآور مجموعه اطلاعات باشد .
تمهیدات و پیشنهادهای فوق را می توان برای هر کودک یا نوجوان با توجه به سن وی ، ماده درسی ، نوع امتحان و با در نظر گرفتن ساعاتی برای استراحت ، تفریح و بخصوص ورزش ، به کار برد .

منابع

- 1- ROMAINVILLE, M., MEMORISER FORMATION EN EDUCATION, NO. 21 FACULTES UNIVERSITAIRES NOTREDAME DE LA PAIX, NAMUR, 1988.
- 2- MEIRIEU-P., DE VOIRS, SYROS, 1987